

NOTAE NUMISMATICAE

ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

Tom XIV

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE
SEKCJA NUMIZMATYCZNA
KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ PAN
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Kraków 2019

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Tłumaczenie tekstów oraz korekta językowa native speakerów tekstów
artykułów naukowych oraz recenzji naukowych w tomach XIII (2018) i XIV (2019)
finansowane w ramach umowy 790/P-DUN/2018 ze środków
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

The translation and the proofreading by a native speaker of the texts
of academic articles and reviews in the volumes XIII (2018) and XIV (2019)
financed as part of the Agreement 790/P-DUN/2018 from the funds
of the Ministry of Science and Higher Education allocated for the purpose
of promoting and propagating science.

NOTAE NUMISMATICAE

ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

Tom XIV

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE
SEKCJA NUMIZMATYCZNA
KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ PAN
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Kraków 2019

Komitet naukowy / Scientific Committee:

Prof. Peter van Alfen, Prof. Michael Alram, Prof. Aleksander Bursche, Prof. François de Callatay, Dr Karsten Dahmen, Prof. Georges Depeyrot, Dr Haim Gitler, Zofia Gołubiew, Prof. Wiesław Kaczanowicz, Elżbieta Korczyńska, Prof. Katerini Liampi, Prof. Adam Małkiewicz, Prof. Andrew Meadows, Prof. Mariusz Mielczarek, Dr Jiří Militký, Prof. Janusz A. Ostrowski, Prof. Maciej Salamon, Prof. Bernhard Weissner

Redakcja / Editorial Board:

Redaktor / Editor in Chief – Jarosław Bodzek

Zastępca redaktora / Associate Editor – Mateusz Woźniak

Sekretarze / Secretaries – Dorota Malarczyk, Anna Bochnak, Barbara Zając

Redaktor tematyczny / Theme Editor:

Peter van Alfen

Redaktor językowy / Linguistic Editor:

Peter van Alfen

Recenzenci / Reviewers:

Prof. Bartosz Awianowicz, Prof. Katarzyna Balbuza, Dr Barbara Butent-Stefaniak, Dr Witold Garbaczewski, Dr Adam Kędzierski, Dr Hab. Agata Kluczek, Dr Koray Konuk, Dr Piotr N. Kotowicz, Dr Kyrylo Myzgin, Dr Dariusz Niemiec, Prof. Marek Olbrycht, Prof. Zenon Piech, Dr Hab. Vladimir F. Stolba, Dr Klaus Vondrovec, Dr Eliza Walczak, Dr Tomasz Więcek, Dr David Wigg-Wolf, Dr Hab. Marcin Wołoszyn

Redaktorzy prowadzący / Commissioning Editors:

Dorota Malarczyk, Anna Kowalczyk

Tłumaczenia / Translations:

David Daniel, Grzegorz Haczewski

Korekta / Proofreading:

Aedaan Shaw

Projekt graficzny i typografia / Graphic Design and Desktop Publishing:

Luiza Berdak

Skład i łamanie | Typesetting and Page Layout:

Katarzyna Poznańska

Adres redakcji / Address of the Editorial Office:

Muzeum Narodowe w Krakowie

ul. Józefa Piłsudskiego 12, 31-109 Kraków

tel. (+48) 12 433 58 50

e-mail: notae@mnk.pl

<http://mnk.pl/notae-numismatacae-zapiski-numizmatyczne-1>

Wyłącznie odpowiedzialność za przestrzeganie praw autorskich dotyczących materiału ilustracyjnego ponoszą autorzy tekstów.
Authors of the texts bear the sole responsibility for observing the copyright illustrations.

Wersją pierwotną pisma *Notae Numismatacae – Zapiski Numizmatyczne* jest wersja elektroniczna.

The electronic edition of the *Notae Numismatacae – Zapiski Numizmatyczne* is treated as its original version.

© Muzeum Narodowe w Krakowie i Autorzy, 2019

ISSN 1426-5435

SPIS TREŚCI / CONTENTS

- 11 Od redakcji
12 From the Editors

ARTYKUŁY / ARTICLES

- JAROSŁAW BODZEK
15 The Satraps of Caria and the Lycians in the Achaemenid Period: Where is the Numismatic Evidence?
Satrapowie Karii i Licyjczycy w okresie Achemenidów: czy istnieją świadectwa numizmatyczne?
- EMANUEL PETAC, AUREL VÎLCU
43 About the Diobols Hoard of Apollonia Pontica and Mesembria Discovered in 1911 in Constanța (Ancient Tomis)
O skarbie dioboli Apollonii Pontyjskiej i Mesembrii odkrytym w 1911 r. w Konstancy (starożytnej Tomi)
- YANNIS STOYAS
59 Wheat-Ears and Owls. Remarks on Thessalian Coins with Countermarks
Kłosy i sowy. Uwagi na temat kontramarkowanych monet tesalskich
- MATEUSZ OKOŃSKI
93 Images of Central European *externae gentes* in Trajan's Monetary Iconography and Their Role in the Propaganda of the Imperial Era
Wizerunki środkowoeuropejskich externae gentes w ikonografii monetarnej Trajana i ich pozycja w propagandzie imperialnej epoki
- BARBARA ZAJĄC
123 The Roman Imperial Coinage Model for Some Provincial Coins of Bithynia and Pontus Struck During the Reign of Trajan (98–117)
Rzymskie mennictwo imperialne jako wzór dla niektórych monet Bitynii i Pontu bitych w okresie rządów Trajana (98–117)
- ARKADIUSZ DYMOWSKI
149 The Problem of the Presence of Barbarian Imitations of Roman Imperial Denarii in the Lands of Present-Day Poland. An Attempt at a Balance
Problem występowania barbarzyńskich naśladownictw denarów rzymskich na terenie obecnej Polski. Próba bilansu
- VITAL' SIDAROVICH
183 New Find of Gold Roman Coin-Pendants in the South-West of Belarus
Nowe znalezisko złotych rzymskich monet-zawieszek z południowo-zachodniej Białorusi

- 197 KYRYLO MYZGIN, STEPAN STEPANENKO, YURI SYTYI
Discovery of a Panticapaeum Coin at the Shestovytsya Early Medieval Settlement
Znalezisko monety pantikapejskiej z wczesnośredniowiecznej osady Szestowica
- 221 KRZYSZTOF TUNIA, MATEUSZ WOŹNIAK
Coins from an Early-Medieval Burial Ground in Stręgoborzyce, Krakow District
Monety z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Stręgoborzycach, pow. Kraków
- 249 DARIUSZ ROZMUS
Early Medieval Lead “Weights” from Młoszowa (near Trzebinia)
Wczesnośredniowieczne „ciężarki” ołowiane z Młoszowej k. Trzebini
- 263 MICHAŁ ZAWADZKI
Remarks on Changes in the Iconography of Jagiellonian Crown Coins
Uwagi o zmianach w ikonografii koronnych monet jagiellońskich
- 281 ANNA BOCHNAK, IWONA MŁODKOWSKA-PRZEPÍÓROWSKA
A Seventeenth-Century Hoard of Coins Found at the Cemetery near the Church Dedicated to St. Barbara in the Old Town of Częstochowa
Siedemnastowieczny skarb monet znaleziony na cmentarzu przy kościele pw. św. Barbary na Starym Mieście w Częstochowie

RECENZJE / REVIEWS

- 327 JAROSŁAW BODZEK
WILHELM MÜSELER
Lykische Münzen in europäischen Privatsammlungen, (Gephyra Monographien 4), Istanbul 2016, 207 pages, 29 plates; ISBN 978-605-396-421-6
- 335 JAROSŁAW BODZEK
MARIUSZ MIELCZAREK
Sylloge Nummorum Graecorum, Poland. Vol. I: The Archaeological and Ethnographical Museum in Łódź. Part 3: Bosphorus-Cilicia, The Polish Academy of Arts and Sciences, The Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences, Kraków–Warszawa 2016, 122 pages, 42 plates, indices; ISBN 978-83-7676-258-6
- 338 JAROSŁAW BODZEK
ELIZA WALCZAK, ALEKSANDRA KRZYŻANOWSKA
Sylloge Nummorum Graecorum, Poland. Vol. II: The National Museum in Warsaw. Part 1: The Northern Black Sea Coast: Chersonesus-Bosporus, The Polish Academy of Arts and Sciences, Kraków–Warszawa 2016, 130 pages, 53 plates, indices; ISBN 978-83-7676-200-5

ELIZA WALCZAK

Sylloge Nummorum Graecorum, Poland. Vol. II: The National Museum in Warsaw. Part 2: The Northern Black Sea Coast: Bosphoran Rulers, The Polish Academy of Arts and Sciences, The Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences, The National Museum in Warsaw, Kraków–Warszawa 2017, 174 pages, 71 plates, indices; ISBN 978-83-7676-280-7

ELIZA WALCZAK

Sylloge Nummorum Graecorum, Poland. Vol. II: The National Museum in Warsaw. Part 3: The Northern Black Sea Coast: Bosphoran Rulers – Sarmatia, The Polish Academy of Arts and Sciences, The Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences, The National Museum in Warsaw, Kraków–Warszawa 2018, 168 pages, 66 plates, indices; ISBN 978-83-7676-304-0

EVGENI I. PAUNOV

342 JAROSŁAW BODZEK

Sylloge Nummorum Graecorum, Poland. Vol. III: The National Museum in Cracow. Part 3: Thrace and Pontus, The Polish Academy of Arts and Sciences, The Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences, The National Museum in Krakow, Kraków–Warszawa 2018, 148 pages, 58 plates, indices; ISBN 978-83-7676-305-7

SZYMON JELLONEK

343 MAREK BUDAJ, JÁN HUNKA

Nálezy Mincí na Slovensku / Coin Finds in Slovakia. V/1. Archeologický Ústav Sav Historické Múzeum SNM, Bratislava–Nitra 2018, 260 pages; ISBN 978-80-8196-026-0

KRONIKA / CHRONICLE

MATEUSZ WOŹNIAK

347 Kronika Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie (2018)

354 *The Chronicle of the Numismatic Cabinet of the National Museum in Krakow (2018)*

JAROSŁAW BODZEK

363 Kronika Sekcji Numizmatycznej Komisji Archeologicznej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie (2018)

365 *The Chronicle of the Numismatic Section of the Commission on Archaeology of the Polish Academy of Sciences (Krakow Branch of the Polish Academy of Sciences) (2018)*

BARBARA ZAJĄC, SZYMON JELLONEK, PAULINA KOCZWARA

367 *Pecunia Omnes Vincit. International Numismatic and Economic Conferences (2013–2018)*

NEKROLOG / OBITUARY

JAROSŁAW BODZEK

373 Stefan Skowronek (16 stycznia 1928 – 11 czerwca 2019)

379 *Stefan Skowronek (January 16, 1928 – June 11, 2019)*

386 Bibliografia wybranych prac numizmatycznych prof. Stefana Skowronka

Selected Bibliography of Prof. Stefan Skowronek's Numismatic Works

Stefan Skowronek (1928–2019) podczas wykopalisk archeologicznych w Egipcie (1960/1961)
Ze zbiorów Ośrodka Dokumentacji Filmowej Nauki Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
Stefan Skowronek (1928–2019) during archaeological excavation in Egypt (1960/1961)
From the Center of Visual Documentation of Polish Science (Pedagogical University of Cracow)

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce tom XIV *Notae Numismaticae – Zapisków Numizmatycznych*. Zgodnie z przyjętymi przez nas zasadami wszystkie teksty publikujemy w językach kongresowych, z angielskimi i polskimi abstraktami. Polskojęzyczne wersje tekstów odnoszących się w większym stopniu do zainteresowań czytelnika polskiego są zamieszczone w formie plików PDF na stronie internetowej Muzeum Narodowego w Krakowie (<https://mnk.pl/notae-numismaticae-zapiski-numizmatyczne-1>). W podobny sposób udostępniamy cały obecny tom oraz tomy archiwalne. Na stronie internetowej dostępne są ponadto wszelkie informacje ogólne o czasopiśmie oraz instrukcje dla autorów i recenzentów.

11 czerwca 2019 r. w wieku 91 lat odszedł prof. dr hab. Stefan Skowronek (1928–2019), nestor polskiej numizmatyki, wieloletni pracownik i kierownik Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie, wybitny znawca numizmatyki antycznej, wykładowca i pracownik Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, wykładowca Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek wielu towarzystw i organizacji naukowych, w tym członek honorowy Sekcji Numizmatycznej Komisji Archeologicznej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie.

Jego pamięci poświęcamy XIV tom *Notae Numismaticae – Zapisków Numizmatycznych*, czasopisma, które mocno wspierał jako autor i członek Komitetu Naukowego.

Redakcja

Dear Readers,

It is with great pleasure that we present volume XIV of *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne* to you. In accordance with the principles that we have adopted, our texts are published in the conference languages with English and Polish abstracts. The Polish-language versions of the texts that are more relevant to the interests of the Polish reader can be found as PDFs on the website of the National Museum in Krakow (<https://mnk.pl/notae-numismaticae-zapiski-numizmatyczne-1>). Similarly, the whole of the present volume is available online, as are previously published volumes of the journal. The website also contains general information about the journal as well as information for prospective authors and reviewers.

Prof. Dr. Hab. Stefan Skowronek (1928–2019), the doyen of Polish numismatics, died on June 11, 2019, at the age of 91. For many years, he worked as an employee – and then as head – of the Numismatic Cabinet at the National Museum of Krakow. He was also a lecturer and employee of the Pedagogical University of Krakow, a lecturer at the Jagiellonian University, and a member of numerous scientific societies and organizations, having honorary membership status at the Krakow branch of the Numismatic Section of the Polish Academy of Sciences' Commission on Archaeology.

It is to his enduring memory that we dedicate volume XIV of *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*, a journal that he helped to support as both an author and as a member of the Scientific Committee.

The Editors

KRZYSZTOF TUNIA

Polska Akademia Nauk, Kraków

MATEUSZ WOŹNIAK

Muzeum Narodowe w Krakowie

Monety z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Stręgoborzycach, pow. Kraków

ABSTRACT: *Coins from an Early-Medieval Burial Ground in Stręgoborzyce, Krakow District*

An early medieval burial ground was accidentally discovered in Stręgoborzyce in 2010. During the excavations that were conducted between 2010 and 2017 the whole burial ground was examined, resulting in the discovery of about 180 burials. In all, 27 coins were discovered, one each in 27 different burials. The most recent coin in the assemblage is a Silesian penny of the duke of Racibórz, Mieszko I Tanglefoot (1178?–1202), struck in the 1170s. A 10th- or 11th-century coin from a demolished grave was also uncovered in the burial ground, as were four modern coins with no connection to it. The largest group of coins found at the burial ground in Stręgoborzyce consists of Polish issues (12 coins); the remaining coins were struck in mints in Germany, Bohemia, and Moravia. The burial in Stręgoborzyce is unusual – and this is something that needs to be emphasized strongly – not only because of the fact that it has a large group of Polish coins, but also because they make up such a large number in relation to the remaining coins.

KEY WORDS: early medieval burial ground, obol of the dead, Lesser Poland

ABSTRAKT: Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Stręgoborzycach zostało odkryte przypadkowo w 2010 r. W trakcie przeprowadzonych w latach 2010–2017 prac wykopaliskowych zbadano całość cmentarzyska odkrywając około 180 pochówków. W 27 z nich znaleziono 27 monet wczesnośredniowiecznych. Najmłodszą monetą z tego zespołu jest dolnośląski denar księcia raciborskiego Mieszka I Młodego (1178?–1202), bity w latach 70. XII w. Na terenie cmentarzyska odkryto

także jedną X/XI-wieczną monetę pochodzącą ze zniszczonego grobu i 4 niezwiązane z nim numizmaty nowożytnie. Wśród znalezionych na stręgoborzyskim cmentarzysku monet najliczniejszą grupę stanowią emisje polskie (12 egzemplarzy), pozostałe numizmaty były bite w mennicach niemieckich, czeskich i morawskich. Cmentarzysko w Stręgoborzycach, co trzeba podkreślić, zaskakuje nie tylko dużą grupą monet rodzimych (drugi wynik w Polsce), ale także wyjątkowo wysokim stosunkiem liczbowym do pozostałych numizmatów – 12 polskich do 27 obcych.

SŁOWA KLUCZOWE: cmentarzysko wczesnośredniowieczne, obol zmarłych, Małopolska

Stręgoborzyce – wieś położona w Małopolsce w powiecie krakowskim, w gminie Igołomia-Wawrzeńczyce, na południowym obrzeżu zachodniomałopolskiej wyżyny lessowej, w odległości około 1,5 km od jej krawędzi graniczącej z rozległą, nadzalewową terasą doliny Wisły – znane są z pozostałości intensywnego osadnictwa sięgającego neolitu i kontynuowanego po czasy współczesne. Jednak pozostałości etapu wczesnośredniowiecznego zasiedlenia terenów dzisiejszej wsi nie zostały rozpoznane podczas archeologicznej prospekcji powierzchniowej związanej z opracowaniem arkusza Archeologicznego Zdjęcia Polski nr 101-60. Informacje o znaleziskach uzyskano od miejscowego historyka-amatora – Jarosława Dudy, który poinformował Pracownię Archeologiczną IAE PAN w Igołomi o ludzkich kościach wyorywanych podczas prac polowych na działce nr 160/2. W 2010 r. przeprowadzono tam pierwszą, wstępną akcję badań wykopaliskowych, określając rodzaj stanowiska – cmentarzysko o wczesnośredniowiecznej chronologii – i pozyskując zestaw materiałów zabytkowych będących elementami wyposażenia grobowego.

Cmentarzysko w Stręgoborzycach – oznaczone jako stanowisko nr 38 w tejże miejscowości – znajduje się w obrębie dolnej, południowej partii rozległego cypla lessowej wysoczyzny, wznoszącego się na kilkanaście metrów w rozwidleniu dolinek bezimiennych dopływów potoku Ropotek, będącego lewobrzeżnym dopływem Wisły (tabl. 1)¹. Sąsiedni cypel, jak się okazało podczas prac rozpoznawczych, zajmują pozostałości niebadanej wykopaliskowo osady z czasów najprawdopodobniej odpowiadających chronologicznie cmentarzysku. W kolejnych latach – 2012–2017 – było ono poddane systematycznym archeologicznym badaniom wykopaliskowym o charakterze ratowniczym, przeprowadzonym przez Krzysztofa Tunię w ramach naukowego programu Pracowni Archeologicznej IAE PAN w Igołomi². W rezultacie tych prac zbadano całość obszaru cmentarzyska, odkrywając około 180 pochówków datowanych od XI po początki XIII w. Stwierdzono, że cmenta-

¹ TUNIA 2012: 19–20.

² Prace te były finansowane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Krakowie.

rzysko zajmowało kulminację i wschodnie stoki wspomnianego wyżej cypla terenu. Określono również stopień erozji tego obszaru, rzutujący bezpośrednio na stan zachowania obiektów sepulkralnych. Większość grobów na kulminacji oraz w górnych i środkowych partiach stoków znajdowała się w zasadzie w obrębie warstwy ornej lub bezpośrednio pod nią. Te lokowane w dolnej części stoku były usytuowane nieco głębiej. Zakładając, że w okresie funkcjonowania cmentarza jamy grobowe były kopane na głębokość około jednego metra, także warstwa ziemi uległa na tym terenie denudacji od czasów wczesnego średniowiecza. Podczas prac wykopalskowych w niektórych partiach kulminacji cypla z rzadka tylko lokalizowano pochówki, najprawdopodobniej te wkopane nieco głębiej, natomiast w warstwie ornej często natrafiano na pojedyncze kości ze zniszczonych grobów. Szacunkowo można określić, że strefa ta zajmowała jedną trzecią cmentarzyska. Stąd wniosek, iż pierwotnie mogło ono liczyć około ćwierci tysiąca wczesnośredniowiecznych obiektów sepulkralnych.

Zmarli byli sytuowani w grobach najczęściej w pozycji wyprostowanej, wzdłuż osi W–E, z głową skierowaną ku W. Zwraca jednak uwagę lokalizacja części grobów w środkowej partii cmentarzyska wzdłuż osi NW–SE, z głową ku NW, oraz grobów w północnej jego partii orientowanych SW–NE, z głową ku SW. Generalnie określić można układ pochówków jako „rzędowy”, nawiązujący do rozplanowania sepulkralnych założeń z początków średniowiecza. Należy jednak wspomnieć, że układ owych „rzędów” na stręgoborzyckim cmentarzysku nie jest regularny. We wschodniej jego części układają się one wzdłuż osi N–S, w środkowej części kulminacji – tam gdzie określenie było możliwe – wzdłuż osi NE–SW, a w północnej partii kulminacji – wzdłuż osi NW–SE.

Niektóre z pochówków były wyposażone. W skali regionalnej wyposażenie można określić jako relatywnie bogate. Zwraca uwagę spora liczba żelaznych noży oraz pojedyncze okazy – klucza, krzesiwa, ostrza oszczepu, drucikowatych przedmiotów (spinki całunu?) – z tegoż surowca. Tradycyjnie w znacznej liczbie występują kabłączki skroniowe, zarówno wykonane z tworzywa zawierającego srebro, jak i sporządzone z ołowiu (?). Ciekawym poznawczo zestawem wyrobów jest srebrna bądź posrebrzana biżuteria w formie pierścionków. Odkryto też pozostałości drewnianych wiader wzmocnionych metalowymi obręczami. Stosunkowo rzadki element wyposażenia stanowią szklane koraliki. Pojedynczym okazem jest „lirowata” brązowa sprzączka do pasa³.

³ Archeologiczny i antropologiczny kontekst występowania monet – ich korelacja z wyposażeniem pochówków, orientacją grobów, lokalizacją w obrębie cmentarzyska, płcią zmarłych *etc.* – będzie elementem monograficznego opracowania stręgoborzyckiego stanowiska, które powstanie po analizie całości materiałów.

W 27 pochówkach w Stręgoborzycach znaleziono też 27 monet wczesnośredniowiecznych. Na terenie cmentarzyska odkryto ponadto jedną tak datowaną monetę pochodzącą ze zniszczonego grobu i cztery niezwiązane z nim numizmaty nowożytnie⁴. Analiza okazów wczesnośredniowiecznych jest przedmiotem niniejszego opracowania.

Monety, jak na znaleziska grobowe pochodzące z częściowo zniszczonego w wyniku intensywnej uprawy terenu dawnego cmentarzyska, zachowały się w stosunkowo dobrym stanie, pozwalającym – z trzema wyjątkami – na ich dość precyzyjne zidentyfikowanie. Sześć monet to ułamki powstałe w wyniku intencjonalnego podzielenia ostrym narzędziem (nóż?, dłutko?). Przyczyn fragmentaryzacji pozostałych monet można się doszukiwać w niekorzystnych warunkach zalegania lub w uszkodzeniach mechanicznych, choć nie można wykluczyć w niektórych wypadkach intencyjnego działania, ale bez użycia „precyzyjnych” narzędzi. Oczywiście monet wchodzących w skład tego zespołu nie należy interpretować inaczej niż jako uprzedmiotowienie nie do końca wyjaśnionego zjawiska „obola zmarłych”⁵. W Stręgoborzycach tylko w kilku przypadkach udało się w miarę precyzyjnie ustalić miejsce ich pierwotnego zdeponowania w obrębie jam grobowych (okolice miednicy, dłoni, łokcia i czaszki (tabl. 2))⁶. W praktyce badań terenowych jest to jednak trudno weryfikowalne z powodu możliwych przemieszczeń drobnych artefaktów spowodowanych mikroruchami wypełnisk jam grobowych, zabiegami agrotechnicznymi bądź działalnością zwierząt ziemnych.

Wśród monet znalezionych na stręgoborzyckim cmentarzysku wyraźnie dominują dwie grupy okazów. Pierwszą z nich można zaliczyć do tradycyjnie przeważających liczbowo w znaleziskach z terenu Polski numizmatów obcych – w jej skład wchodzi monety niemieckie (w tym denary krzyżowe), druga natomiast, najliczniejsza (12 egzemplarzy), skomponowana jest – co stanowi miłą niespodziankę – z wciąż słabo rejestrowanych w znaleziskach monet wybijanych przez polskich władców w 2. połowie XI i 1. połowie XII w.

Najwcześniejsze emisje w obrębie odkrytych w Stręgoborzycach monet rodzimych należą do czasów Bolesława Śmiałego (1058–1079) i reprezentują dwa z trzech znanych typów denarów tego władcy⁷. Do najwcześniejszego z nich, zwanego typem książęcym (bite przed 1076), należą dwa egzemplarze. Pierwszy ma

⁴ Zob. Katalog monet na końcu tekstu.

⁵ SUCHODOLSKI 2012: 213–220; WACHOWSKI 1992: 123–138.

⁶ Są to niejako naturalne i zarazem najczęściej rejestrowane miejsca deponowania „obola zmarłych”. Zob. ZOLL-ADAMIKOWA 1971: 117; WACHOWSKI 1992: 129–130; SUCHODOLSKI 2016: 172–175. Częstsze składanie monet w okolicy pasa wydaje się być cechą charakterystyczną dla pochówków „młodszych”, datowanych na XI w. KRZYSZKOWSKI i SUCHODOLSKI 2018: 159.

⁷ SUCHODOLSKI 2018: 55–59.

umieszczoną za głową władcy literę S, interpretowaną jako jeden z identyfikatorów działających równocześnie lub kolejno warsztatów menniczych. Jest ona najczęściej umieszczanym na denarach książęcych znakiem (fot. 12). Monety tej odmiany są najcięższe i mają dobrą próbę srebra (choć oczywiście nie były pełnowartościowe), co w połączeniu z zamieszczeniem na nich poprawnej wersji imienia władcy (BOLEZLAVS) pozwala umiejscawiać je na początku produkcji tego typu⁸. Drugi egzemplarz tegoż typu należy do nieco późniejszych serii denarów „książęcych” (fot. 13). Za głową władcy umieszczono krzyż z rozdwojonymi końcówkami, a pod brzuchem konia znajduje się znak składający się z pięciu kropek (rozeta). W otoku widzimy nieznacznie pomyloną inskrypcję brzmiącą w tym wypadku: BEZLVAS. Kolejne cztery egzemplarze denarów Bolesław Śmiałego reprezentują tak zwany typ królewski, którego emisję rozpoczęto po koronacji tego władcy w 1076 r.⁹ (fot. 14–17). Podobnie jak na monetach z okresu książęcego, tak i tu znajdujemy znaki mennicze, tym razem w postaci litery Z, której towarzyszy – albo nie – kropka lub krzyżyk. Ten typ wyróżnika należy do najpopularniejszych wśród umieszczanych na denarach Śmiałego.

Następne dwie monety pochodzą już z czasów panowania Bolesława Krzywoustego (1102–1138). Pierwsza z nich reprezentuje jeden z wcześniejszych typów (typ 3 wg Suchodolskiego, datowany na okres po 1113) (fot. 18)¹⁰. Druga to przedstawicielka późniejszej i ostatniej denarowej emisji datowanej na końcowe lata panowania księcia (typ 4) (fot. 19). Wśród monet znalezionych w Stręgoborzycach mamy emisje dwóch synów Bolesława Krzywoustego, zasiadających kolejno na krakowskim tronie jako książęta-seniorzy – denar Władysława II Wygnańca (1138–1146) z lat 1140–1142 (typ 2) (fot. 20) i dwie monety bite przez jego brata Bolesława Kędzierzawego (1146–1173). Pierwsza, datowana na lata 1146–1157, jest często znajdowana w skarbach i znaleziskach pojedynczych (typ 2) (fot. 21). Druga należy do emisji rzadszych i pochodzi z końcowych lat panowania księcia (po 1166), kiedy to monety wybijano na cienkiej, kruchej blaszce, a awersy i rewersy nierzadko wzajemnie się przenikają (fot. 22). Zachowany jedynie fragmentarycznie rysunek awersu informuje nas, że mamy do czynienia z typem przedstawiającym księcia na tronie z mieczem w dłoni (typ 6). Rewers, na którym powinien znajdować się gryf, jest tu zupełnie niewidoczny.

Ostatnia polska, a zarazem najmłodsza moneta z tego cmentarzyska należy już do emisji regionalnych, powstałych w wyniku osłabienia władzy centralnej

⁸ *Ibidem*: 57.

⁹ *Ibidem*: 59–66.

¹⁰ Typologia monet Bolesława Krzywoustego za: SUCHODOLSKI 1973: Tab. XII–XV, a Władysława Wygnańca i Bolesława Kędzierzawego, za: SUCHODOLSKI 2017a: 77–96.

i umocnienia się lokalnych książąt, w tym przypadku syna Władysława Wygnańca, księcia raciborskiego Mieszka I Młodego (1178?–1202) zwanego Płatonogim¹¹ (fot. 23). Wśród monet tego typu występują, choć nielicznie (np. w skarbie z Głogowa 33 na 367 denarów tego typu), egzemplarze z inskrypcją hebrajską na rewersie, o treści *melech* (król)¹². Tutaj mamy jednak do czynienia ze zdecydowanie pospolitszą odmianą z pseudolegendą. Monety tego typu bito w latach 70. XII w. we Wrocławiu, a następnie Raciborzu, lub od początku w Raciborzu¹³.

Druga licznie grupa monet w Stręgoborzycach to okazy niemieckie – 10 pewnie określonych egzemplarzy, wśród których wystąpiły najwcześniej datowane monety z tego cmentarzyska. Należy do nich bity najprawdopodobniej w Magdeburgu denar krzyżowy typu 1 z lat 985–1000 (fot. 3) oraz saski denar typu „Otton i Adelajda” (fot. 28). Stan zachowania tego ostatniego utrudnia szczegółową identyfikację i zmusza do zastosowania szerokiego datowania na lata 983–1015. Moneta została znaleziona w warstwie ornej i choć nie sposób jej powiązać z żadnym z odkrytych obiektów, to z pewnością możemy ją zaliczyć do grupy znalezisk grobowych. Pozostałe monety niemieckie to denary krzyżowe należące do późniejszych i dominujących w znaleziskach grobowych anonimowych emisji typu V (1025–1050), VI i VII (datowanych od lat 60. XI w. po ok. 1105). Nie ma natomiast wśród nich monet, które moglibyśmy przypisać polskim mennicom¹⁴.

Pozostałe dwie monety obce znalezione na cmentarzysku pochodzą z za południowej granicy Polski. Jest to denar Brzetysława I (1019/1020–1034 (1055)), wybity w jednej z mennic ulokowanych na terenie Moraw (Ołomuniec?) i sygnowany imieniem mincerza Wszebora (fot. 2), oraz egzemplarz należący do emisji tegoż władcy, ale bity na terytorium Czech po 1050 r. (fot. 1). Obie monety są zachowane jedynie we fragmentach. Pierwsza została intencjonalnie przecięta, a druga dostrwała do naszych czasów w postaci około 1/3 całego okazu. Dodatkowo właściciel wykonał w niej dwa otwory, świadczące o używaniu jej jako ozdoby. Nie jesteśmy w stanie określić, czy trafiła do grobu jako ozdoba, czy też po spełnieniu tej funkcji ponownie wprowadzono ją do obiegu pieniężnego, by znów ją z niego wyłączyć przez złożenie jako bezzwrotny dar grobowy.

Ani monety czeskie, ani morawskie nie były dotychczas rejestrowane w małopolskich znaleziskach grobowych¹⁵. Jedyńą czeską miał być fragmentarycznie

¹¹ PASZKIEWICZ 2000: 106, nr 1; zob. także SUCHODOLSKI 2017b: 101–104.

¹² GORLIŃSKA 2015: 162–164.

¹³ PASZKIEWICZ 2000: 108–111; SUCHODOLSKI 2017b: 101 i 111, Tab. 1.

¹⁴ KĘDZIERSKI 1998: 21–48; IDEM 2005: 23–38; NAKIELSKI 2013: 53–54, 68–71.

¹⁵ Warto zauważyć, że na leżącym nieopodal Stręgoborzyc cmentarzysku wczesnośredniowiecznym w Wawrzeńczykach, również odkryto monety do tamtej pory nierejestrowane w małopolskich grobach, w tym dwa węgierskie denary – Stefana I (997–1038) i Andrzeja I (1046–1060). Por. MAZUR et AL. 2015: 136.

zachowany denar z cmentarzyska w Sandomierzu¹⁶. Atrybucja ta, od początku opatrywana dużym znakiem zapytania, nie utrzymała się w wyniku ponownej próby identyfikacji i obecnie opisywana jest jako nieokreślona¹⁷. Wczesnośredniowieczne monety czeskie są oczywiście rejestrowane na terenie Małopolski – w sumie jest ich obecnie znanych 70, z kolei morawskich zarejestrowano dotychczas 20, z czego większość w skarbach¹⁸. Co ciekawe, w grobach znajdujących się na terenie Śląska monety czeskie również występują sporadycznie. Znamy je jedynie z Niemczy, pow. Dzierżoniów (4 egzemplarze), i Starego Zamku, pow. Wrocław (1 egzemplarz)¹⁹.

Do szeroko pojętych monet niemieckich można też zaliczyć znalezione w Stręgoborzycach fałszerstwo denara typu bawarskiego (fot. 24). Moneta nie jest zachowana w zbyt dobrym stanie. Jej powierzchnia jest perforowana, a krążek obłamany. Brakuje większości srebrnej blachy, którą była pokryta, dzięki czemu ujawniony został miedziany rdzeń. Podobne wykorzystanie pól w kątach krzyża (bo w zasadzie tylko ten element da się poddać porównaniu) znajdujemy między innymi na X-wiecznych monetach Regensburga, Augsburga i Nabburga²⁰. Nie można jednak wykluczyć, że mamy do czynienia z fałszerstwem lub naśladownictwem którejs z czeskich emisji Bolesława II (972/973–999) w typie bawarskim²¹.

W grupie monet obcych mamy też dwa egzemplarze nierozpoznane, z których jeden wykazuje cechy monety z okresu od końca X do połowy XI w. (fot. 25).

Znaleziska grobowe z cmentarzyska w Stręgoborzycach są w większości reprezentatywne dla monet będących w obiegu w XI i XII w. na terenie Małopolski. W najbliższym cmentarzysku skarbie z Krakowa-Pleszowa, datowanym na czasy po 1035 lub 1050 r., wystąpiły zarówno niemieckie, jak i morawskie monety prezentowanych tu typów²². Denary krzyżowe z 2. połowy XI w. znane są natomiast z licznych znalezisk luźnych i grobowych z Krakowa i jego okolic, a także z leżącego po południowej stronie Wisły – w podobnej odległości od Stręgoborzyc, jak skarb z Krakowa-Pleszowa – depozytu z Grobli, pow. Bochnia, datowanego na czasy po 1063 r.²³ Do tej pory nie był co prawda rejestrowany ani jeden egzemplarz zredukowanego denara Brzetysława II z serii bitych po 1050 r., ale znane są emisje władców następujących po nim, reprezentujące ten sam standard wagowy, to

¹⁶ REYMAN 1966: 25, nr 48.

¹⁷ REYMAN-WALCZAK et AL. 2013: 140, nr 92.

¹⁸ *Ibidem*: 178–182.

¹⁹ BUTENT-STEFANIAK et AL. 2013: 342–344, nr 47; 378–379, nr 71.

²⁰ Kolejno: HAHN 1976: T. 15 av. IV; T. 68 av. VI; T. 133 av. VI.

²¹ CACH 1970: nr 11, 14 i 16.

²² REYMAN-WALCZAK et AL. 2013: 62, nr 46.

²³ *Ibidem*: 43, nr 6

jest Spytygniewa (1055–1061) i Wratysława II (1061–1086), ze skarbów – kolejno – z Grobli i z Pińczowa²⁴.

Podobnie jest w przypadku emisji Bolesława Śmiałego. Choć ich obieg obejmował całą Polskę, o czym świadczą znaleziska – także grobowe – ze Śląska, Mazowsza, Polski Środkowej i Wielopolski, to najwięcej ilościowo monet tego władcy znaleziono w Małopolsce i koncentrują się na terenach biegnących wzdłuż lewo-brzeżnej Wisły od Krakowa po Sandomierz²⁵.

Zauważalny w znalezisku w Stręgoborzycach jest brak emisji Władysława Hermana, które również są, choć nie często, rejestrowane w znaleziskach grobowych²⁶ i całkiem licznie występują między Krakowem a Wiślicą²⁷. Może to wynikać z ich lepszej jakości w stosunku do poprzedzających je emisji monet Śmiałego oraz wynikającej z tego niechęci do pozbywania się ich, nawet w szczytnym celu obdarowania zmarłego.

Trochę inna jest sytuacja w przypadku denarów Bolesława Krzywoustego i Władysława Wygnańca. Są one niemal niespotykane w Krakowie i jego najbliższych okolicach, poza jednym egzemplarzem najstarszego z Bolesławiców z Krakowa-Pleszowa²⁸. Ostatnio stało się to powodem podjęcia próby zanegowania tezy o biciu ich w mennicy krakowskiej i szukania miejsca ich produkcji w Wiślicy²⁹. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że Kraków jest wyjątkowo ubogi w znaleziska monet z lat 1102–1300³⁰. Na ten stan rzeczy mogą oczywiście mieć wpływ obiektywne trudności w prowadzeniu wykopalisk na dużym, intensywnie użytkowanym i w sposób ciągły rozrastającym się – mimo oczywistych okresów stagnacji – obszarze miejskim o dużej gęstości zabudowy³¹. Tę sytuację trochę zmieniają znaleziska monet ze Stręgoborzyc, których odległość do centrum Krakowa wynosi 27 km, a do Wiślicy – ponad 50 km. Cmentarzysko to należy do wydzielonego na podstawie badań archeologicznych krakowskiego skupiska osadniczego (osobno wydzie-

²⁴ REYMAN-WALCZAK et AL. 2013: 43, nr 26 i 131, nr 76.

²⁵ SUCHODOLSKI 2018: 73–75.

²⁶ REYMAN-WALCZAK et AL. 2013: 86–87, nr 60 (Lublin IV); 152–154 nr 104 (Wawrzeńczyce – tam mylnie jako znaleziska z osady); 159, nr 109 (Wiślica IV).

²⁷ Uwaga ta dotyczy podstawowego typu pochodzącego z mennicy krakowskiej (STRONCZYŃSKI 1884: 35). Obecnie Władysławowi Hermanowi próbuje się przypisać także niektóre typy denarów krzyżowych występujących głównie w Wielkopolsce, KĘDZIERSKI 2010: 255–26; NAKIELSKI 2013: 56–57, 69–71.

²⁸ REYMAN et AL. 2013: 77, nr 47 (Kraków IX).

²⁹ ŚNIEŻKO 2018: 105.

³⁰ Do tej pory zarejestrowano ich jedynie 20. Zob. KUBIAK 1998: 26–27; dwie monety XIII-wieczne z kościoła św. Benedykta (niepublikowane, w opracowaniu M. Woźniaka). Na ten mizerny stan rzeczy ma wpływ także niepublikowanie monet pozyskanych w wyniku prac archeologicznych.

³¹ Zdaje się temu jednakże przeczyć ostatni przykład Wrocławia (dotychczas podobnie jak Kraków uboższego w znaleziska monet średniowiecznych), gdzie w trakcie wykopalisk na Nowym Targu pozyskano kilkadziesiąt monet datowanych do 1300 r. (w tym dwa skarby); zob. PASZKIEWICZ i DUMA 2018: 449–487. Problem być może leży w skrupulatności w prowadzeniu badań archeologicznych na terenie miast.

lono wiślickie i sandomierskie)³². Pojawienie się monet Krzywoustego i Wygnańca w okolicy Krakowa każe zachować jeszcze większą niż do tej pory ostrożność przy formułowaniu uwag dotyczących miejsca ich wybicia.

Niewielka liczba znalezisk monet Kędzierzawego w okolicach Krakowa pozwalała niegdyś na stawianie pytania o miejsce ich wybicia, które lokalizowano – jako dodatkowy, pozakrakowski warsztat menniczny – na terenie Wielkopolski. Obecnie, w świetle odkrycia skarbu w Dąbrowie Górniczej-Łośniu, domniemanie to straciło rację bytu w odniesieniu do typów 1–3³³, co zostało wzmocnione przez znalezienie w Stręgoborzycach okazu typu 2. Bardziej odległą drogę mógł przebyć natomiast egzemplarz z najmłodszych serii denarów Kędzierzawego, który z terenu Małopolski znany jest jedynie – podobnie jak i pozostałe monety tego władcy bite po 1164 r. – ze skarbu z Pełczysk, gdzie taki okaz wystąpił jako jedna z najstarszych monet, co nadal pozwala na próbę lokalizowania drugiej mennicy Kędzierzawego na przykład w Gnieźnie³⁴.

Egzotycznie w porównaniu z pozostałymi monetami polskimi wygląda w Stręgoborzycach denar Mieszka Młodego (1178?–1202), bity po 1178 r., należący już do innej rzeczywistości, w której prawo menniczne nie było przynależne jedynie do władcy seniora. Te niegdyś bardzo rzadkie monety wystąpiły licznie (367 egzemplarzy) we wspomnianym już skarbie z Głogowa oraz w leżącym w centralnej Polsce Mianowie, pow. Pabianice (jeden egzemplarz), co zamyka naszą obecną wiedzę na temat ich znalezisk. Warto zwrócić uwagę, że równie rzadko spotykaną, lokalną monetę o śląskiej proveniencji, także datowaną na ostatnie dziesięciolecie XII w., znaleziono na leżącym około 2,5 km od Stręgoborzyc cmentarzysku w Wawrzeńczycach³⁵, co może świadczyć o intensywniejszym przenikaniu monet śląskich władców poza obszar ich docelowego, jak się wydaje, obiegu. Dotychczas określana ona była jako niepewny denar Konrada Władysławica (1177/1180–1190) lub Bolesława Wysokiego (1163–1201) bity w Głogowie, a obecnie, w wyniku nowych badań skarbu z Głogowa, przypisywana jest Bolesławowi Kędzierzawemu³⁶.

³² WACHOWSKI 1992: 124. W podobnej odległości od Krakowa znajduje się Prandocin, gdzie znaleziono dwa denary Krzywoustego (REYMAN-WALCZAK et AL. 2013: 133, nr 77), które wraz z egzemplarzami ze Stręgoborzyc zagęszczają strefę występowania jego emisji w okolicy stolicy Małopolski. Zwraca uwagę też fakt, że monety Krzywoustego z okolic Wiślicy, pow. Busko-Zdrój, poza skarbem z Sędziszowic, pow. Kazimierza Wielka, gdzie było ich 129, wystąpiły nielicznie jako wtórny w czterech skarbach datowanych na czasy Władysława Wygnańca i późniejsze, a jedynie cztery egzemplarze odnotowano w grobach i jeden jako znalezisko luźne. Por. ŚNIEŻKO 2018: 84, tabela 1.

³³ SUCHODOLSKI 2014: 29.

³⁴ SUCHODOLSKI 1973: 84–85.

³⁵ MAZUR et AL. 2015: 140, nr 11.

³⁶ KSIAŻEK et AL. 2013: 24–26.

PODSUMOWANIE

W świetle pozyskanego materiału numizmatycznego należy przyjąć, że początek użytkowania cmentarzyska w Stręgoborzycach można datować na sam koniec X lub początek XI w. Nie sposób jednak wykluczyć, biorąc pod uwagę stan zachowania najstarszych monet, że trafiły one do grobów później, co mogłoby odmłodzić nieco początek użytkowania cmentarzyska. Zdecydowanie przeważają monety z 2. połowy XI w., a egzemplarz chronologicznie najmłodszy wskazuje, że cmentarzysko funkcjonowało także w latach 80. XII w. Granicą dla jego użytkowania jest początek XIII w., kiedy powstał (ok. 1229) pierwszy murowany kościół w nieodległych Wawrzeńczycach, przy którym zaczęto grzebać okolicznych mieszkańców³⁷. Podobnie zresztą datowane jest – także na podstawie lokalnej monety śląskiej – znajdujące się w odległości około 2,5 km cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Wawrzeńczycach³⁸.

Wyposażenie 27 grobów w monety, biorąc pod uwagę liczbę wszystkich przebadanych pochówków (ok. 180), stawia cmentarzysko stręgoborzyskie w rzędzie dość bogato wyposażonych małopolskich nekropoli. Taki sam procent grobów z monetami (15%) stwierdzono w pobliskich Wawrzeńczycach³⁹. Podobną ilość – 14% – pozyskano z cmentarzyska w położonej na północ od Krakowa Modlnicy⁴⁰, a 11,8% w Krakowie-Zakrzówku⁴¹. Na dalej położonych od Krakowa cmentarzyskach małopolskich równie bogate w znaleziska tego typu są stanowiska sepulkralne w Złotej Pińczowskiej, pow. Pińczów (14,5%), i w Gorysławicach, pow. Busko-Zdrój (21%). Średnia dla Małopolski wynosi niemal 13%, co jest najwyższym wynikiem spośród wszystkich regionów Polski. Dla porównania średnia dla Śląska to około 3%, a dla niezwykle bogatej w znaleziska monet Wielkopolski jest niewiele wyższa – około 4,5%⁴². Wysoka średnia Małopolski kontrastuje z najmniejszą liczbą skarbów wczesnośredniowiecznych, a zarazem liczbą monet, jakie tu zostały znalezione. Szczególnie jest to widoczne w porównaniu do pozostałych regionów Polski, w odniesieniu do numizmatów datowanych na XI w., co może potwierdzać domysł o innej formie tezauryzacji w tym okresie albo niewielkiej jej skali. Podobna do Małopolski sytuacja dotyczy też leżących w kontynentalnej strefie Europy Czech i Węgier, gdzie znalezisk jest niewiele. O intensywnym używaniu monet

³⁷ Kościół w Wawrzeńczycach jest wymieniony pod 1229 r. wśród kościołów parafialnych ufundowanych w okresie pontyfikatu biskupa krakowskiego Iwo Odrowąża, zob. DŁUGOSZ 1973: 318.

³⁸ MAZUR et AL. 2015: 137.

³⁹ *Ibidem*: 134.

⁴⁰ SZTYBER i WOŹNIAK 2012: 211–220.

⁴¹ MORAWSKI i ZAITZ 1977: 53–152.

⁴² Na najbogatszym w monety cmentarzysku wielkopolskim, odkrytym w Dziekanowicach, procent grobów w nie wyposażonych wyniósł 7,6, a na innych cmentarzyskach nie przekracza 5. Za: WRZESIŃSKI 2016: 16.

świadczą zatem na terenach dorzecza górnej Wisły nie skarby, ale znaleziska pojedyncze, zarówno luźne, jak i grobowe⁴³.

Zwraca także uwagę fakt, że na trzech eksplorowanych w ostatnich latach cmentarzyskach wczesnośredniowiecznych z okolic Krakowa (Modlnica, Wawrzeńczyce i Stręgoborzyce) zaobserwowano wysoki i podobny procent grobów z monetami – po 15%, podczas gdy na najbogatszym do tej pory cmentarzysku z Krakowa-Zakrzówka było ich 11%. Trudno powiedzieć, czy jest to efekt bliskości dużego ośrodka władzy, czy też dokładniejszej eksploracji cmentarzysk z wykorzystaniem wykrywaczy metali. Należy jednak zwrócić uwagę, że niektóre cmentarzyska są niemal zupełnie pozbawione monet. Tak było na przykład w obrębie nekropolii odkrytej na terenie dzisiejszego Rynku Głównego Krakowa, gdzie w wyposażeniu ponad 200 pochówków znaleziono jedną (!) monetę i był nią miliaresion Bazylego II i Konstantyna VIII (977–989), dodatkowo pozłocony i przerobiony na zawieszkę⁴⁴. W tym przypadku trzeba jednak wziąć pod uwagę, że brak znalezisk może być pochodną dużego tempa skomplikowanych prac inwestycyjnych w centrum miasta.

Cmentarzysko w Stręgoborzycach, co trzeba mocno podkreślić, zaskakuje nie tylko dużą grupą monet rodzimych (drugi wynik w Polsce – *ex aequo* z cmentarzyskiem w Gieczu – po cmentarzysku w Dziekanowicach, pow. Gniezno), ale także ich stosunkiem liczbowym do pozostałych numizmatów: 12 polskich do 15 obcych. Przykładowo, na wymienionym wyżej wielkopolskim, nieporównywalnie większym stanowisku w Dziekanowicach na 1665 grobów 128 było wyposażonych w monety, których łączna liczba wyniosła 152 egzemplarze. Polskich monet znaleziono tam jednak niewiele więcej niż w Stręgoborzycach – 14 egzemplarzy i to w bardzo podobnym zestawie. Pomijając denar Bolesława Chrobrego (992–1025), są tam monety Bolesława Śmiałego, Bolesława Krzywoustego, Władysława Wygnąńca, Bolesława Kędzierzawego i Mieszka Młodszego, oraz trzy nieokreślone okazy z XII/XIII w.⁴⁵ Stanowią one jednak zaledwie 10% wszystkich numizmatów, przy niemal 50% udziale emisji polskich w Stręgoborzycach. Badania wykopaliskowe prowadzone na cmentarzysku w Gieczu przyniosły – podobnie jak w Stręgoborzycach – 27 monet (znalezionych w 18 grobach) i to niemal w takiej samej proporcji polskich do obcych 11–16⁴⁶. Jest to jednakże wynik zdecydowanie bardziej oczekiwany, zważywszy, że we wczesnym średniowieczu nekropolia ta była częścią

⁴³ Zwraca tu na przykład uwagę wysoka w skali całego kraju liczba znalezisk pojedynczych z terenu Krakowa (42 egz.), szczególnie w kontraście do liczby znalezionych tu skarbów (3). W Poznaniu znaleziono 36 monet, ale skarbów jest 11, w Gnieźnie 16 monet na 10 skarbów, a w Kaliszu przy 7 skarbach ze znalezisk luźnych są 62 egzemplarze. WOŹNIAK (w druku).

⁴⁴ SALOMON 2009: 625–634. GŁOWA 2010: 129–144.

⁴⁵ WRZESIŃSKI 2016: 47; SUCHODOLSKI 2016: 176.

⁴⁶ INDYCKA 2019: 213–223. Patrz także SYTY 2015a: 112–130; IDEM 2015b: 61–70, tamże część monet określonych jako znaleziska niezwiązane z grobami.

jednego z najważniejszych ośrodków monarchii piastowskiej, którego centrum stanowił gród Giecz⁴⁷, czego niewątpliwie nie można powiedzieć o osadzie w Stręgoborzycach.

Równie imponująco wynik ten wygląda na tle innych, porównywalnych pod względem licznych przebadanych grobów cmentarzyskach małopolskich, na których wystąpiły monety polskie – 12 do 27 wszystkich monet w Stręgoborzycach, 3 do 21 w Wawrzeńczycach, 1 do 19 w Modlnicy i 2 do 9 w Krakowie-Zakrzówku⁴⁸.

Należy zadać pytanie, czy cmentarzysko w Stręgoborzycach można uznać za wyjątkowe, a nawet w jakiś sposób „elitarne”. Dostęp do monet aktualnie bitych przez polskich władców i ich wykorzystywanie w formie daru grobowego może świadczyć o bliższych kontaktach tej społeczności z dworem w Krakowie i otrzymywaniu zapłaty za towary lub usługi w bieżącej monecie. Spostrzeżenie to oczywiście odnosi się przede wszystkim do czasów Bolesława Śmiałego, w mniejszym zaś stopniu do początków samodzielnego panowania Bolesława Krzywoustego (do 1109), kiedy to dostępność polskich monet obiegowych (mimo ich masowej produkcji) była niewątpliwie mniejsza niż monet obcych (przede wszystkim denarów krzyżowych)⁴⁹. Z kolei fakt ich zdeponowania w grobach może być wynikiem słusznego uznania tych okazów (głównie w odniesieniu do sześciu monet Śmiałego) za mniej cenne – mimo nadanej im przez władcę wysokiej wartości nominalnej – i w ten sposób obniżenia kosztów daru grobowego. Stosunkowo liczne monety XII-wieczne mogą też wskazywać na dłuższe stosowanie zwyczaju „obola zmarłych”.

KATALOG MONET

SKRÓTY

CACH = CACH, F. *Nejstarší České Mince; České denáry do Mincovní Reformy Břetislava I*, t. I, Prague 1970.

CNP = GUMOWSKI, M., *Corpus Nummorum Poloniae*, t. I: *Monety X i XI wieku*, Kraków 1939.

HATZ = HATZ, V. „Zur Frage der Otto-Adelheid-Pfennige. Versuch einer Systematisierung auf Grund des schwedischen Fundmaterials”, [w:] *Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis I*, Stockholm 1961: 105–144.

KILGER = KILGER, CH. „Pfennigmärkte und Währungslandschaften. Monetarisierungen im sächsisch-slavischem Grenzland ca. 965–1120”, *Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis*, Nova Series 15, Stockholm 2000.

⁴⁷ KRZYSZTOFIAK 2009: 119–149.

⁴⁸ Uwzględniono tu wyłącznie cmentarzyska, na których przebadano ponad 50 grobów i wystąpiły w nich monety polskie.

⁴⁹ Mamy wówczas do czynienia, jak się wydaje, z dwoma obiegami pieniężnymi – jeden pod kontrolą władcy, dotyczący monet przez niego emitowanych po zawyżonym kursie, i drugi, którego głównym składnikiem były denary krzyżowe, najczęściej używane w transakcjach pomiędzy ludnością; SUCHODOLSKI 2018: 77.

PASZKIEWICZ = PASZKIEWICZ, B. *Pieniądz górnośląski w średniowieczu*, Lublin 2000.
 PARCHIMOWICZ = PARCHIMOWICZ, J. *Monety Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1993*, Szczecin 2010.
 PARCHIMOWICZ i BRZEZIŃSKI = PARCHIMOWICZ, J. i BRZEZIŃSKI, M. *Monety Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Szczecin 2016.
 SAFUTA i CZERSKI = SAFUTA, E. i CZERSKI, M. *Katalog monet rosyjskich 1796–1917*, Warszawa 1993.
 STRONCZYŃSKI = STRONCZYŃSKI, S. *Dawne Monety Polskie Dynastii Piastów i Jagiellonów*, t. II: *Monety pierwszych czterech wieków w porządek chronologiczny ułożone i opisane*, Piotrków 1884.
 SUCHODOLSKI = SUCHODOLSKI, S. *Mennictwo polskie w XI i XII wieku*, Wrocław 1973.
 ŠMERDA = ŠMERDA, J. *Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století*, Brno 1996.
 TOKAJ, ROZMUS i SUCHODOLSKI = TOKAJ, J., ROZMUS, D. i SUCHODOLSKI, S. „Katalog monet”, [w:] D. ROZMUS, S. SUCHODOLSKI i J. TOKAJ (red.), *Wczesnośredniowieczny „Skarb hutnika” z Dąbrowy Górniczej-Łośnia*, Zeszyty Łosieńskie 5, Dąbrowa Górnicza 2014: 45–199.
 VIDEMAN i PAUKERT = VIDEMAN, J. i PAUKERT, J. *Moravské denáry 11. a 12. století*, Kroměříž 2009.

CZECHY

Brzetysław I (1019/1020–1034 (1055))

1. Denar, po 1050

Aw.: półpostać na wprost z uniesioną prawą ręką, wokół obwódka liniowa i inskrypcja: DVX Bh[...]

Rw.: półpostać św. Wacława w prawo, wokół obwódka liniowa i ząbkowana, pomiędzy inskrypcja: SCS VE[...]

0,370 g; 16,3 mm (średnica rekonstruowana, fragment monety ok. 1/3, dwa otwory); srebro

Nr inw. 273/12; ob. 84 (dno grobu)

CACH: typ 324

MORAWY

Brzetysław I (1019/1020–1034 (1055))

2. Denar, Ołomuniec (?), mincerz Wszebor

Aw.: manus Dei, wokół podwójna obwódka perełkowa, pomiędzy inskrypcja: [...] \ VISV[...]

Rw.: krzyż nitkowaty, w kątach C, wokół inskrypcja: +V[...]SR, obwódka perełkowa

0,430 g; 18,7 mm (1/2 monety – przecięta); srebro

Nr inw. 202/11; ob. 43 (dno grobu)

CACH: typ 300; ŠMERDA: typ 310 a, b; VIDEMAN i PAUKERT: typ 5

NIEMCY (denary krzyżowe)

3. Denar krzyżowy typu I, Magdeburg, 965–985 (985–1000)

Aw.: dolna część kaplicy, w otoku: [...] + IIII [...]

Rw.: fragment obwódki perełkowej, w otoku + [...] IIII

0,219 g; 13,5 × 7,9 mm (fragment monety); srebro

Nr inw. 343/13; ob. 122. (lokalizacja: pod czaszką)

CNP 320; KILGER: typ 1.1 (Gruppe KN 1)

4. Denar krzyżowy typu V, ok. 1030–1050

Aw.: w zachowanym fragmencie pola monety dwie •, wokół obwódka perełkowa, na otoku [...] Δ $\circ$ E[...]

Rw.: krzyż kawalerski, wokół obwódka perełkowa, w otoku [...] Δ R Δ H[...]

0,285 g; 15,6 mm; srebro

Nr inw. 393/14; ob. 147

CNP 597–605

5. Denar krzyżowy typu V, 1080–1105

Aw.: krzyż prosty z ramionami zakończonymi kulkami, w kątach •, wokół obwódka perełkowa

Rw.: krzyż kawalerski w kątach • lub +, wokół obwódka perełkowa

0,607 g; 11,7 mm; srebro

Nr inw. 301/12; ob. 98

CNP 672 (wariant bez legendy otokowej) lub CNP 631

6. Denar krzyżowy typu VI, 1080–1105

Aw.: krzyż prosty (?) otoczony •, wokół obwódka perełkowa, w otoku ślady pseudolegandy

Rw.: krzyż kawalerski, w kątach •, wokół obwódka perełkowa (?)

0,553 g; 12,2 mm; srebro

Nr inw. 307/12; ob. 101 (dno grobu)

CNP 672?

7. Denar krzyżowy typu VI, 1060–1090

Aw.: krzyż prosty, w kątach •, wokół obwódka perełkowa, w otoku: [...] Δ Δ $\circ$ Δ Δ [...]

Rw.: krzyż kawalerski, w kącie V z • w środku, wokół obwódka perełkowa, w otoku: [...] Δ Δ

0,714 g; 12,8 mm; srebro

Nr inw. 390/14; ob. 146

CNP 813/814 (odmiana)

8. Denar krzyżowy typu V lub VII (?), 2. połowa XI w.

Aw.: powierzchnia rozwarstwiona, nieczytelny

Rw.: krzyż kawalerski, w kątach • i V z •, obwódka liniowa

0,307 g; 13,4 mm (fragment monety); srebro

Nr inw. 458/15; ob. 179

Denar przydzielony do typu V lub VII na podstawie wyobrażeń rewersu, gdzie najczęściej występuje taki zestaw znaków między ramionami krzyża kawalerskiego

9. Denar krzyżowy typu VII (?), 1080–1105

Aw.: słabo widoczna dolna część pastorału, wokół trzy •, całość w obwódce perełkowej (?)

Rw.: krzyż kawalerski, w kątach • i V z •, obwódka perełkowa (?)

(zestaw znaków między ramionami krzyża kawalerskiego charakterystyczny dla krzyżówek typu VII)

0,383 g; 12,3 mm (½ monety – przecięta); srebro

Nr inw. 313/12; ob. 105

CNP 985–986; 990–991 (?)

10. Denar typu VI lub VII (1080–1105)

Aw.: nieczytelny

Rw.: nieczytelny, na rewersie V z •

0,233 g; 11,4 × 4,5 mm (⅓ monety – przecięta); srebro

Nr inw. 164/10; ob. 19/N

CNP 834–875; 964–998 (?)

11. Denar krzyżowy typu VI lub VII (1080–1105)

Aw.: nieczytelny

Rw.: nieczytelny

0,323 g; 12,5 mm (½ monety – przecięta); srebro

Nr inw. 271/12; ob. 82

CNP 834–875; 964–998

POLSKA

Bolesław Śmiały (1058–1080)

12. Denar, typ „książęcy”, ok. 1069–1076, Kraków

Aw.: głowa władcy z lewego profilu, wokół, pomiędzy dwoma obwódkami perełkowymi,

inskrypcja: B•OL•E•ZLAV•S•

Rw.: władca z włócznią z proporcem i tarczą na koniu, za głową władcy litera S

0,806 g; 15,2 mm; srebro

Nr inw. 230/12; ob. 60 (dno grobu)

CNP 1128

13. Denar, typ „książęcy”, ok. 1069–1076, Kraków

Aw.: głowa władcy z lewego profilu, wokół, pomiędzy dwoma obwódkami perełkowymi,

legenda: B•E•Z•LVA•S•

Rw.: władca z włócznią i krótką tarczą, za plecami jeźdźca + zakończony szeryfami, pod brzuchem konia 5 kropek (rozeta?), obwódka perełkowa

0,387 g; 13,7 mm; srebro

Nr inw. 20/12; ob. 56 (dno grobu)

CNP 1100

14. Denar, typ „królewski”, 1076–1079, Kraków

Aw.: popiersie w koronie, w wyciągniętej ręce miecz, z tyłu znak Z, poniżej •

Rw.: budowla trójwieżowa zwieńczona kopułami, po prawej 5 kulek, obwódka perełkowa

0,507 g; 13,2 mm; srebro

Nr inw. 386/13; ob. 144 (dno grobu)

CNP 1243 (odmiana)

15. Denar, typ „królewski”, 1076–1079, Kraków

Aw.: popiersie w koronie, w wyciągniętej ręce miecz, z tyłu znak Z, powyżej • (?)

Rw.: budowla trójwieżowa zwieńczona kopułami, obwódka perełkowa

0,46 g; 13,7 mm (perforowana, ubytki); srebro

Nr inw. 388/14; ob. 145 (dno grobu)

CNP 1247

16. Denar, typ „królewski”, 1076–1079, Kraków

Aw.: popiersie w koronie, w wyciągniętej ręce miecz, z tyłu znak Z, powyżej •

Rw.: budowla trójwieżowa zwieńczona kopułami, po obu stronach ••, obwódka perełkowa

0,325g; 13,3 mm (fragment); srebro

Nr inw. 403/14; ob. 150 (dno grobu)

CNP 1247

17. Denar, typ „królewski”, 1076–1079, Kraków

Aw.: popiersie w koronie, w wyciągniętej ręce miecz, z tyłu znak Z, powyżej +

Rw.: budowla trójwieżowa zwieńczona kopułami, po obu stronach **, obwódka perełkowa
0,534 g; 14,0 mm; srebro

Nr inw. 462/15; ob. 181 (dno grobu)

CNP 1263

Bolesław Krzywousty (1102–1138)

18. Denar, Kraków; 1113– przed 1138

Aw.: siedząca postać, w lewej ręce trzyma Ewangelię, prawa jest uniesiona, obok rycerz w kolczudze, z włócznią w ręce prawej i tarczą w lewej

Rw.: krzyż z rozszerzonymi ramionami, pomiędzy dwoma obwódkami liniowymi napis: [...] ALBIBV[...]0,224 g; 11,6 mm (obłamana); srebro

Nr inw. 234/12; ob. 62 (dno grobu)

SUCHODOLSKI: typ 3

19. Denar, Kraków; po 1113

Aw.: władca wbijający włócznię w paszczę smoka

Rw.: krzyż zakończony kulkami, pomiędzy ramionami gwiazdki, trzy rzędy obwódek perełkowych

0,400 g; 12,2 mm; srebro

Nr inw. 298/12; ob. 97

SUCHODOLSKI: typ 4

Władysław II Wygnaniec (1138–1146)

20. Denar, Kraków; 1140–1142

Aw.: książę trzymający włócznię i tarczę, litera N w lustrzanym odbiciu, po lewej pierścien i połączony z nim łuk, obwódka perełkowa, wokół pseudolegenda

Rw.: św. Wojciech trzymający Ewangelię i pastorał, obwódka perełkowa, wokół pseudolegenda

0,505 g; 13,5 mm; srebro

Nr inw. 315/12; ob. 107

TOKAJ, ROZMUS i SUCHODOLSKI: wariant 1

Bolesław Kędzierzawy (1146–1173)

21. Denar, Kraków; 1146–1157

Aw.: rycerz ukazany na wprost z proporcem i tarczą, gwiazdka po lewej i X po prawej

Rw.: dwaj zwrócenii ku sobie książęta siedzący za stołem i trzymający wspólnie jabłko władzy, pod rękami znaki mennicze w postaci dwóch kulek

0,522 g; 15,7 mm; srebro

Nr inw. 147/10; ob. 7

SUCHODOLSKI: typ 2; TOKAJ, ROZMUS i SUCHODOLSKI: typ 2: awers – wariant 34; rewers – wariant 63

22. Denar, Gniezno lub Kraków, po 1166 (?)

Aw.: książę z mieczem w dłoni siedzący na tronie na wprost

Rw.: nieczytelny

0,221 g; 15,7 mm; srebro

Nr inw. 154/10; ob. 10 (dno grobu, pod lewą stroną miednicy)

STRONCZYŃSKI: typ 52; SUCHODOLSKI: typ 6

KSIĘSTWO RACIBORSKIE

Mieszko I Młody (1178?–1202)

23. Denar, po 1178

Aw.: jeździec na koniu trzymający włócznię z proporcem, obwódka perełkowa, wokół inskrypcja: [...]A[...]LAV[...]

Rw.: scena walki uzbrojonego w miecz i tarczę rycerza z lwem, obwódka perełkowa, wokół inskrypcja: [...]V[...]

0,278 g; 15,5 mm; srebro

Nr inw. 446/14; ob. 172 (pod prawą dłońią)

STRONCZYŃSKI: typ 44a–b; PASZKIEWICZ: nr 1

24. Falszerstwo czeskiego (?) lub niemieckiego denara typu bawarskiego

Aw.: kaplica (widoczna fragmentarycznie), inskrypcje nieczytelne

Rw.: krzyż prosty, w trzech kątach po trzy •, w czwartym jeden • i), wokół obwódka perełkowa, w otoku legenda: [...] (Λ)VEVA (U ⊃)

0,711 g; 20,8 mm (perforacje, obłamania), brak większości srebrnej powłoki, miedziany rdzeń

Nr inw. 170/10; ob. 2 (na miednicy)

MONETY NIEOKREŚLONE

25. Fragment nieokreślonego denara wczesnośredniowiecznego (X/XI w.) o lekko podniesionym brzegu i śladach nacięć

0,254 g; 11,7 × 7,5 mm i 5,2 × 5,4 mm; srebro

Nr inw. 167/10; ob. 20 (okolice łokcia prawej ręki)

Brak możliwości odniesienia do literatury

26. Fragment nieokreślonego denara wczesnośredniowiecznego (zachodnia Europa, XI w.?) z inskrypcją (pseudolegendą?): + I V \[...]

0,104 g; 11,5 × 5,7 mm; srebro

Nr inw. 188/11; ob. 35

Brak możliwości odniesienia do literatury

27. Fragment nieokreślonego denara wczesnośredniowiecznego

Na jednej ze stron obwódka gładka, na drugiej perełkowa i gładka, elementy pseudolegendy, brzegi delikatnie podniesione

0,137 g; 9,9 × 4,8 mm i 6,9 × 3,4 mm; srebro (moneta połamana)

Nr inw. 351/13; ob. 131 (dno grobu, obok czaszki)

Brak możliwości odniesienia do literatury

ZNALEZISKA POWIERZCHNIOWE

NIEMCY

28. Saksonia, denar typu OAP

Aw.: kapliczka, wokół obwódka liniowa (?), na otoku inskrypcja: [...]ATE[...]

Rw.: krzyż, na otoku inskrypcja: +D[...]I•X

Nr inw. 1/10

0,747 g; 17,9 mm; srebro

HATZ: typ ?

POLSKA

Stanisław August Poniatowski (1764–1795)

29. Grosz, 1794, Warszawa

Aw.: monogram SAR pod koroną, po bokach 17–94

Rw.: tarcza herbowa pod koroną, poniżej M.V., wokół inskrypcja: I.GROSSUS.

REG:POL:M:D:L:

3,87 g; 21,0 mm; miedź

Nr inw. 3/10; część E zbocza

PARCHIMOWICZ: nr 5f

II Rzeczpospolita Polska

30. 20 groszy, 1923, La Loce, Utrecht, Wiedeń

Aw.: Orzeł, po bokach W–J, wokół inskrypcja: RZECZPOSPOLITA POLSKA 1923

Rw.: 20 GROSZY, wokół wieniec dębowy

2,97 g; 20 mm; nikiel

Nr inw. 19/11

PARCHIMOWICZ: nr 105

31. 5 groszy, 1925, Warszawa

Aw.: Orzeł, po bokach W–J, wokół inskrypcja: RZECZPOSPOLITA POLSKA 1925

Rw.: 5 GROSZY

2,68 g; 20,0 mm; brąz

Nr inw. 3/10

PARCHIMOWICZ: nr 103b

ROSJA

Mikołaj II (1894–1917)

32. 1 kopiejka, 1908

Aw.: 1908 ГОДА, pod spodem wieniec laurowo-dębowy, cyfra 1 między gwiazdkami, napis: КОПѢЙКА, w odcinku С.П.Б.

Rw.: Orzeł carski, w otoku napis: МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА ОДНА КОПѢЙКА.

2,69 g; 21,5 mm; miedź

Nr inw. 3/10

SAFUTA i CZERSKI: kat. 1967

LITERATURA

- BUTENT-STEFANIAK, B., ILISCH, P., MALARCZYK, D., NOWAKIEWICZ, T. i NAKIELSKI, W. 2013. „Frühmittelalterliche Münzfunde aus Schlesien”, [w:] M. BOGUCKI, P. ILISCH i S. SUCHODOLSKI (red.), *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar IV. Kleinpolen/Schlesien*, Warszawa: 226–494.
- CACH, F. 1970. *Nejstarší České Mince; České denáry do Mincovní Reformy Břetislava I*, t. I, Prague.
- DLUGOSZ, J. 1455–1480 (1973). *Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, III: Księga piąta, Księga szósta, Warszawa.
- GŁOWA, W. 2010. „Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe na Rynku Głównym w Krakowie”, *Krzysztofor. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa* 28: 129–144.
- GORLIŃSKA, D. 2015. *Żydzi w administracji skarbowej polskich władców czasu rozbitcia dzielnicowego*, Kraków.
- HAHN, W. 1976. *Moneta Radasponensis: Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11. Jahrhundert*, Braunschweig.
- INDYCKA, E. 2019. „Monety z cmentarzyska w Gieczu, stanowisko 4, jako źródło do badań obrzędów funeralnych”, *Studia Lednickie* 18: 207–243.
- KĘDZIERSKI, A. 1998. „Polskie denary krzyżowe w skarbie ze Słuszkowa”, *Wiadomości Numizmatyczne* 42 (1–2): 21–48.
- KĘDZIERSKI, A. 2005. „Czy istnieją monety Zbigniewa, syna Władysława Hermana”, *Wiadomości Numizmatyczne* 49 (1): 23–38.
- KĘDZIERSKI, A. 2010. „Czy istnieją denary krzyżowe Władysława Hermana”, *Rocznik Kalliski* 36: 255–262.
- KILGER, CH. 2000. „Pfennigmärkte und Währungslandschaften. Monetarisierungen im sächsisch-slawischen Grenzland ca. 965–1120“, *Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis*, Nova Series 15, Stockholm.
- KRZYSZKOWSKI, A. i SUCHODOLSKI, S. 2018. „Monety i przybory kupieckie z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w miejscowości Sowinki (powiat poznański)”, *Wiadomości Numizmatyczne* 62 (1–2): 145–170. DOI: 10.24425/wn.2018.125041
- KRZYSZTOFIAK, T. 2009. „Giecz. Ośrodek przedpaństwowy – wczesnopiastowski gród centralny – ośrodek kasztelański”, [w:] A.M. WYRWA (red.), *Custodia Memoriae. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, XL lat istnienia (1969–2009)*, Biblioteka Studiów Lednickich XIV, Seria A, t. 1: 111–139.
- KSIĄŻEK, K., KRĄPIEC, M., ŁYDŻBA-KOPCZYŃSKA, B. i MŁODECKA, H. 2013. *Skarb średniowieczny z Głogowa. Analizy specjalistyczne i konserwacja wybranych zabytków*, Głogów.
- KUBIAK, S. 1998. *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań.
- MAZUR, A., WOŹNIAK, M. i MAZUR, K. 2015. „Monety z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Wawrzeńczycach, woj. małopolskie, gm. Igołomia-Wawrzeńczyce, pow. krakowski ziemski (stanowisko 32)”, *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne* 10: 131–147. DOI: 10.11588/diglit.31074.12
- MORAWSKI, W. i ZAITZ, E. 1977. „Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Krakowie na Zakrzówku”, *Materiały Archeologiczne* 17: 53–169.
- NAKIELSKI, W. 2013. „Mennictwo polskie końca XI i początku XII wieku. Stan badań, problemy i propozycje”, *Warszawski Pamiętnik Numizmatyczny* 2: 41–76.
- PASZKIEWICZ, B. 2000. *Pieniądz górnośląski w średniowieczu*, Lublin.
- PASZKIEWICZ, B. i DUMA, P. 2018. „Handel i wymiana. Monety”, [w:] J. PIEKALSKI i K. WACHOWSKI (red.), *Rytm rozwoju miasta na kulturowym pograniczu. Studium strefy placu Nowy Targ we Wrocławiu*, cz. 1, *Wratislavia Antiqua* 23: 449–487. DOI: 10.23734/22.18.100

- REYMAN, J. 1966. „Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski”, [w:] M. HAISIG, R. KIERSNOWSKI i J. REYMAN (red.), *Wczesnośredniowieczne skarby srebrne z Małopolski, Śląska, Warmii i Mazur. Materiały*, Polskie Badania Archeologiczne 12, Wrocław–Warszawa–Kraków: 7–31.
- REYMAN-WALCZAK, B., ILISCH, P., MALARCZYK, D., NOWAKIEWICZ, T., i WOŹNIAK, M. (współpraca) 2013. „Frühmittelalterliche Münzfunde aus Klempenow”, [w:] M. BOGUCKI, P. ILISCH i S. SUCHODOLSKI (red.), *Frühmittelalterliche Münzfunde aus Polen. Inventar IV. Klempenow/Schlesien*, Warszawa: 19–222.
- SALOMON, A. 2009. „A Gilded Miliarese from Excavations in the Market Square in Cracow”, [w:] M. WOŁOSZYN (red.), *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th century*, Moravia Magna, Seria Polona 3, Kraków: 625–634.
- STRONCZYŃSKI, S. 1884. *Dawne Monety Polskie Dynastii Piastów i Jagiellonów*, t. II: *Monety pierwszych czterech wieków w porządek chronologiczny ułożone i opisane*, Piotrków.
- SUCHODOLSKI, S. 1973. *Mennictwo polskie w XI i XII wieku*, Wrocław.
- SUCHODOLSKI, S. 2012. „Początki obola zmarłych w Europie Środkowej we wczesnym średniowieczu”, [w:] S. SUCHODOLSKI (red.), *Numizmatyka średniowieczna*, Warszawa: 213–220.
- SUCHODOLSKI, S. 2016. „Obol zmarłych (monety i pieniądz kruszcowy) na cmentarzysku w Dziekanowicach, stan 22”, [w:] J. WRZESIŃSKI (red.), *Nummus bonum fragile est. Groby z monetami wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, Biblioteka Studiów Lednickich XXXV, seria B1, t. 7: 1, Lednica: 157–192.
- SUCHODOLSKI, S. 2017a. „Chronologia monet Władysława II i Bolesława Kędzierzawego”, [w:] S. SUCHODOLSKI (red.), *Moneta polska i obca w średniowieczu*, Warszawa: 77–96.
- SUCHODOLSKI, S. 2017b. „Zmiany chronologii i atrybucji monet polskich z XII/XIII wieku w świetle skarbu z Głogowa”, [w:] S. SUCHODOLSKI (red.), *Moneta polska i obca w średniowieczu*, Warszawa: 97–125.
- SUCHODOLSKI, S. 2018. „Monety Bolesława Śmiałego w świetle skarbu znalezionej w Wiślicy”, [w:] W. GARBACZEWSKI i R. MACYRA (red.), *Pieniądz i banki w Małopolsce. Studia nad Dziejami Pieniądza i Bankowości w Polsce*, t. IV, Poznań: 51–80.
- SYTY, M. 2015a. „Monety zachodnioeuropejskie i nowożytnie”, [w:] T. KRZYSZTOFIAK i A.M. WYRWA (red.), *Monety ze stanowiska nr 4 w Gieczu*, Biblioteka Studiów Lednickich XXXIII, seria B1, t. 6, Lednica: 77–133.
- SYTY, M. 2015b. „Katalog. Monety zachodnioeuropejskie i nowożytnie”, [w:] T. KRZYSZTOFIAK i A.M. WYRWA (red.), *Monety ze stanowiska nr 4 w Gieczu*, Biblioteka Studiów Lednickich XXXIII, seria B1, t. 6: 2, Lednica: 59–312.
- ŚNIEŻKO, G. 2018. „Znaleziska monet Bolesława Krzywoustego na tle porównawczym”, [w:] W. GARBACZEWSKI i R. MACYRA (red.), *Pieniądz i banki w Małopolsce. Studia nad Dziejami Pieniądza i Bankowości w Polsce*, t. IV, Poznań: 81–112.
- SZTYBER, A. i WOŹNIAK, M. 2012. „Monety z cmentarzyska wczesnośredniowiecznego w Modlnicy, stan. 5, gm. Wielka Wieś, pow. krakowski”, *Notae Numismatae – Zapiski Numizmatyczne* 7: 211–224. DOI: 10.11588/diglit.22230.17
- TUNIA, K. 2012. „Z prahistorii nadwiślańskiego regionu. Gmina Igołomia-Wawrzeńczyce”, [w:] M. WYŻGA (red.), *O dziedzictwie kulturowym wsi podkrakowskiej*, Kraków–Racibórz: 11–21.
- WACHOWSKI, K. 1992. „Obol zmarłych na Śląsku i w Małopolsce we wczesnym średniowieczu”, *Przegląd Archeologiczny* 39: 123–138.
- WOŹNIAK, M. (w druku). „Moneta i mennictwo w Krakowie w X–XIII wieku”.

WRZESIŃSKI, J. 2016. „Archeologia dziekanowickich grobów z monetami”, [w:] J. WRZESIŃSKI (red.), „*Nummus bonum fragile est*”. *Groby z monetami wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Dziekanowicach*, Biblioteka Studiów Lednickich XXXV, seria B1, t. 7: 1, Lednica: 13–156.

ZOLL-ADAMIKOWA, H. 1971. *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski. Analiza*, Wrocław.

Adresy autorów:

Krzysztof Tunia
Polska Akademia Nauk
Instytut Archeologii i Etnologii
Ośrodek Archeologii Gór i Wyzyn
ul. Sławkowska 17
31-016 Kraków
ktunia@gmail.com

Mateusz Woźniak
Gabinet Numizmatyczny
Muzeum Narodowe w Krakowie
ul. Piłsudskiego 12
31-109 Kraków
mwozniak@mnk.pl

TABLICA 1	Położenie i zasięg cmentarzyska w Stręgoborzycach. Opracowanie: Krzysztof Tunia
TABLICA 2	Cmentarzysko w Stręgoborzycach, obiekt 181. Fot. Krzysztof Tunia
TABLICE 3–4	Fot. 1–32. Monety z wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Stręgoborzycach, powiat Kraków (numery zdjęć odpowiadają numerom monet w katalogu). Fot. Mateusz Woźniak

1

2

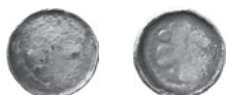
3

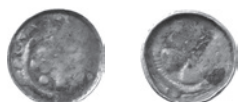
4

5

6

7

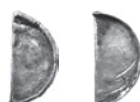
8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

